

dr hab. Julia Dziwoki, prof. UJD

Instytut Historii

Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Humanistyczno - Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Częstochowa, dn. 28.12.2019 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pana mgr. Damiana Domżalskiego

pt. *Dekanat zawierciański w latach 1910-1957. Działalność religijna i społeczna*, Katowice 2019, ss. 297

napisanej na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego pod kierunkiem dr hab. Zbigniewa Hojki

(maszynopis 226 + 2 aneksy + wykaz wykorzystanych źródeł i literatury, ss. 230-261+ 119 ilustracji, ss. 262-297)

Mgr Damian Domżalski jest absolwentem studiów magisterskich z dziedziny nauk humanistycznych i dyscyplinie Historii oraz specjalności archiwistycznej. Następnie kontynuował swoje zainteresowania w zakresie badań naukowych pod kierunkiem prof. dr hab. Zbigniewa Hojki na trzecim stopniu podejmując studia doktoranckie na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego.

Z zadowoleniem przyjąć należy wybór tematu przez pana mgr Damiana Domżalskiego z zakresu historii Kościoła i badań regionalnych. Zaprezentowana praca jest odpowiedzią i cennym wypełnieniem luki w historiografii „Ziemi Zawierciańskiej” jako „małej ojczyzny”. Temat ten nie doczekał się dotąd naukowej syntezy, a niewątpliwie jest oczekiwany zwłaszcza w środowisku historyków regionu. Dysertacja ma więc z pewnością charakter prekursorski.

Podkreślić należy, iż Autor - przedstawiciel młodego pokolenia historyków - ma już spory dorobek naukowy z zakresu historii swojego regionu¹. Co ciekawe dysertacja jest wynikiem pogłębionych badań naukowych oraz podsumowaniem dotychczasowych zainteresowań regionalistyką. Podkreślić należy również różnorodne, ale zgodne z profilem badawczym doświadczenie zawodowe. Pan Damian Domżalski był dziennikarzem w

---

¹ Damian Domżalski, *Księga chrztów 1942-1943 w parafii Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Zawierciu*, [w:] Polska - Civitas christiana? 1050.Rocznica Chrztu Polski, Katowice 2017, ss. 104-112, ISBN 978-83-8099-021-0; *Bazylika p.w. Św. App. Piotra i Pawła w Zawierciu*, Zawiercie 2015, ISBN 978-83-941858-0-0; *Działalność Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży w Zawierciu w 20-lecie międzywojennym*, [w:] *Fax historia, periodyk Studenckiego Koła Naukowego Historyków Uniwersytetu Śląskiego*, Red. K. Breła, K. Balcerek, ss. 96 - 101, ISSN 2391-7237

kwartalniku „Zawiercianin” publikując tam liczne artykuły i popularyzując historię, a zgodnie ze swoją specjalizacją archiwistyczną podczas praktyk zawodowych podejmował pracę w Archiwum Państwowym w Katowicach oraz w Archiwum Bazyliki Mniejszej w Zawierciu².

1. Temat badawczy i tytuł rozprawy doktorskiej

Podjęty temat *Dekanat zawierciański w latach 1910-1957. Działalność religijna i społeczna* w pełni został przebadany i uzasadniony w treści pracy, jako jednostka terytorialna zarówno w przestrzeni geograficznej, jak i czasowej. Temat ten wpisuje się także w modny i wciąż stosunkowo nowy nurt badań nad dekanatami w Polsce, który został podjęty np. w archidiecezji warszawskiej³ i diecezji toruńskiej⁴.

Dekanat jako jednostka terytorialna w obrębie diecezji ma usprawniać zarządzanie diecezją przez biskupa. W hierarchicznej organizacji administracji kościelnej stanowi ogniwo pośrednie pomiędzy parafią i diecezją. Ze względu na oddalenie parafii od stolicy diecezji koniecznością było tworzenie dekanatów. We Francji zaczęto je tworzyć już w VII wieku, w Europie Zachodniej sieć dekanalna została wprowadzana na przestrzeni od IX do XI wieku. Natomiast na ziemiach polskich pierwsze archiprezbiteraty zostały odnotowywane w źródłach dopiero od XIII wieku np. głogowski (1219), opolski (1223) i krośnieński (1223). Dekanat obejmował zazwyczaj od kilku do kilkadziesiątu parafii jego siedzibą był Kościół rezydencji dziekana⁵.

---

² CV - 4 lipca - 29 lipca 2011 - praktyka zawodowa w Archiwum Państwowym w Katowicach

16 maja - 11 czerwca 2011 - praktyka zawodowa w Bazylice Mniejszej w Zawierciu

jesień 2009 – lato 2010 dziennikarz w kwartalniku ZAWIERCIANIN - artykuły dot. historii lokalnej:

Stanisław Szymański - pionier działalności społecznej w Zawierciu, Nr 01, jesień 2009;Franciszek Zientara - pierwszy proboszcz Zawiercia, Nr 02, zima 2009;Swego nie znacie, Bogactwo Miejskiej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Zawierciu, Nr 1(3) wiosna 2010;Helena Malczewska, Kobieta nieustraszona, Nr 1(3) wiosna 2010;Szczekocińskie Zuchy, Nr 2(4) lato 2010;Od Żarnowca do Oświęcimia - historia życia ks. Bolesława Wajzlera, Nr 2(4) lato 2010.

³ Grzegorz Kalwarczyk, Dekanat brwinowski w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy 2000, Warszawa 2000; Dekanat błoński w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy 2000, Warszawa 2001, Dekanat czerski w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy 2000, Warszawa 2000, Dekanat grodziski w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy 2000, Warszawa 2001, Dekanat grójecki w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy 2000, Warszawa 2001; Dekanat kampinoski w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy_2000, Warszawa 2001; Dekanat konstanciński w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy 2000 , Warszawa 2000; Dekanat lasecki w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy 2000 Warszawa 2000; Dekanat piaseczyński w archidiecezji warszawskiej : rok jubileuszowy 2000, Warszawa 2001;

⁴ Diecezja toruńska : historia i terażniejszość. T. 2, Dekanat bierzgłowski / [zespół red. Stanisław Kardasz et al. ; aut. tekstów Marian Dorawa et al.], Toruń 1996.; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość : praca zbiorowa. T. 3, Dekanat brodnicki, Toruń 1998; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość., T. 4, Dekanat chełmiński, Toruń 1996; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość. T. 5, Dekanat, Toruń, 1995; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość., T. 6, Dekanat, Toruń 1999; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość. T. 7, Dekanat Golub, Toruń 1994; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość : praca zbiorowa. T. 8, Dekanat, Toruń, 1997; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość. T. 9, Dekanat lembarski, Toruń 1997; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość, T. 10, Dekanat lidzbarski, aut. tekstów Piotr Bystrzycki, Toruń, 1999; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość. T. 11, Dekanat lubawski, aut. tekstów Wiesława Chodkowska, Toruń, 1995; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość, T. 12, Dekanat łański Toruń, 1997; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość, T. 13, Dekanat nowomiejski, Toruń 1998; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość, T. 14, Dekanat radzyński, Toruń 1997; Diecezja toruńska : historia i terażniejszość. T. 18, Dekanat wąbrzeski, Toruń 1994.

⁵ T. Pawluk, *Dekanat*, Encyklopedia katolicka, red. R. Łukaszyka, t. 3, Lublin 1989, ss. 1114-1115.

Faktycznie w administracji Kościoła dekanat jest jednostką bardzo demokratyczną, gdyż to księża dekanatu wybierają spośród siebie kapłana na stanowisko dziekana, a w wyniku ich wyboru nominacji dokonuje biskup ordynariusz. Dlatego jest to urząd ruchomy i niekoniecznie przypisany do określonej parafii i kościoła. Podobnie jak urząd tak i archiwum dekanalne ma charakter ruchomy, co jest ewenementem we współczesnej archiwistyce.

Cezury chronologiczne, nie budzą wątpliwości. Rok 1910 to początek wydzielenia się dekanatu zawierciańskiego z dekanatu będzińskiego oraz dekanatu pilickiego, natomiast data 1957 to faktyczny początek podziału. Obecnie terytorium *Archidiecezji Częstochowskiej* jest podzielone na 35 dekanatów, a na terenie *Ziemi Zawierciańskiej* wydzielono dwa dekanaty: Dekanat Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski oraz Dekanat Św. Apostołów Piotra i Pawła liczące po 9 parafii każdy⁶.

Kwestia należy do tym bardziej inspirujących, gdyż czasokres obejmuje lata burzliwej historii Europy - I i II wojny światowej oraz panoszących się totalitaryzmów, a na tle tych wydarzeń odradzająca się Polska, jako II Rzeczypospolita, lata odbudowy państwa i jego suwerenności. Potem kolejny faktyczny rozbiór Polski od 17.09.1939 roku trwający do końca wojny w 1945 roku. Już od czasów Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego w Lublinie przychodzi nowa rzeczywistość oraz rzekoma niepodległość Polski pod władzą sowiecką najpierw jako Rzeczpospolita Polska (1944-1952) i dalej Polska Rzeczpospolita Ludowa (1952-1989).

Trzecią bardzo istotną perspektywą tych wydarzeń jest historia Kościoła w świecie, Polsce i dekanacie zawierciańskim, który jak w soczewce ukazuje życie codzienne ludzi i lokalnego Kościoła.

2. Struktura pracy

Plan dysertacji ułożony jest w sposób właściwy i logiczny. Rozprawa doktorska, składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów z podziałem na podrozdziały (od 3 do 10) oraz podsumowania każdego z rozdziałów, zakończenia, aneksów, wykazu wykorzystanych źródeł i literatury czyli bibliografii. Zauważyć należy niezwykle bogaty załącznik w postaci 119 fotografii - ilustracji. Treść zaprezentowana jest merytorycznie w porządku rzeczowo – chronologicznym. Struktura formalna nie budzi żadnych zastrzeżeń, jest starannie przemyślana i merytorycznie uzasadniona.

Autor właściwie sformułował cel problemu badawczego we wstępie:

---

⁶ Synodus dioecesis Kielcensis 1927, s. 9; Dwudziestopięciolecie rządów biskupa Łosińskiego w Diecezji Kieleckiej, Kielce 1935, s. 10; J. Kapuściński, *Zawiercie*, Encyklopedia katolicka, red. S. Wilk, t. 20, Lublin 2014, ss. 1278-1279.

„Głównym celem jest opis dziejów oraz duszpasterskiej, społecznej, kulturowej działalności dekanatu zawierciańskiego w latach 1910-1957. Autor podjął się zadania nie tylko przedstawienia rekonstrukcji wydarzeń jakie miały miejsce w wyżej podanych ramach czasowych ale przede wszystkim ukazania współdziałania i uzupełniania się działalności duchowieństwa na polach stricte sakralnych oraz społeczno – gospodarczych tak aby przedstawić jak najszczegółowiej działanie tej formy administracji kościelnej.

Rozprawa podejmie próbę krytycznego wyjaśnienia zasad funkcjonowania duchowieństwa dekanalnego w obu przytoczonych aspektach, sposobów ich działania w ramach posług duszpasterskiej, ale i społecznej i ekonomicznej, a i niekiedy pedagogicznej czy jako kreatorów lub animatorów życia kulturowego na niwie parafialnej i dekanalnej”⁷.

We wstępie wkradła się pomyłka, że dysertacja zawiera tylko cztery rozdziały.

Pierwszy rozdział, zatytułowany ***Geneza powstania dekanatu zawierciańskiego i kształtowanie się struktur duchowieństwa***. Autor w sposób syntetyczny zarysowuje problem administracji i organizacji Kościoła rzymsko-katolickiego na Ziemi Zawierciańskiej. Co prawda Autor powołuje się na Kodeks Prawa Kanonicznego, który wszedł w życie 27.11.1983 roku i jego postanowienia (kan. 553-555) o urzędzie dziekana, ale w tym wypadku powinien oprzeć się na KPK z 1917 roku i kan. 444 oraz 573-577⁸.

Według przedstawionego rysu historycznego przynależności i jego diecezjalnej i dekanalnej parafii dekanat zawierciański nie powinien być utworzony. Biskup ordynariusz przy erygowaniu dekanatu był bowiem zobowiązany do wzięcia pod uwagę, warunków społecznych, obyczajów wiernych, podobnych warunków geograficzno-historycznych, a przede wszystkim wspólnych tradycji. Tymczasem, jak zwraca uwagę Autor w okresie tworzenia dekanatu postępuje uprzemysłowienie i następuje wielka migracja ludności ze wsi do miasta o bardzo różnych tradycjach oraz zmiana demograficzna regionu.

„Dekanat zawierciański staje się zwornikiem pomiędzy między kilkoma regionami historycznymi i geograficznym, ale również a nawet przede wszystkim to, że przynosi on mieszaną ludności wielu narodowości, języków i wyznań [...Zawiercie, które zostało wybrane na stolicę dekanatu] było to miejsce, w którym cała powyższa mieszanica religijna, narodowa i społeczna kipiała najmocniej i budowa struktur w oparciu o takie miejsca było niewątpliwie obłożone dużym ryzykiem niepowodzenia zwłaszcza w świetle rosnących ruchów socjalistycznych”. Podkreślić należy wysiłek badawczy przy syntetycznej charakterystyce poszczególnych 15 parafii włączonych do tworzonego dekanatu.

Rozdział drugi to ***Charakterystyka duchowieństwa dekanatu zawierciańskiego***. Słusznie rozpoczęto ten rozdział od charakterystyki formacji duchowej kapłanów czyli analizy

⁷ D. Domżański, *Dekanat zawierciański w latach 1910-1957. Działalność religijna i społeczna*, Katowice 2019, s. 15.

⁸ F. Bączkiewicz, *Prawo Kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Opole 1957, s. 429-430, 571-573.

edukacji w Seminarium Duchownym w Kielcach. Jednak Autor tę kwestię przedstawił nie z perspektywy programu edukacji i wychowawców seminaryjnych, ale jako element edukacji poprzez ruch wydawniczy i literaturę kaznodziejską. Wychowanie duchowieństwa następuje także poprzez czytelnictwo i badając pochodzenie duchowieństwa. Interesująco przedstawiono sylwetki biskupów, którzy niewątpliwie kierowali formacją duchową kapłanów. Biskup Augustyn Łosiński swoim ascetycznym życiem dawał przykład i wychowywał duchowieństwo diecezji kieleckiej do tego, by *„kapłan był zaradnym gospodarzem, intelektualistą i ojcem duchowym czyli kimś potrzebnym w nowej rzeczywistości”*.

Okres międzywojenny, II wojna światowa i czasy powojenne to okres posługi biskupiej dr Teodora Kubiny - Ślązaka, pierwszego biskupa częstochowskiego i faktycznego organizatora struktur nowej diecezji. Biskup utworzył Seminarium Częstochowskie w Krakowie - u stóp Wawelu - by duchowieństwu częstochowskiemu prócz wychowania religijnego wpajać kulturę i ideały narodowe odrodzonej Ojczyzny.

Następcą biskupa T. Kubiny na stolicy biskupiej w Częstochowie był Zdzisław Goliński prof. teologii moralnej KUL, dlatego bardzo kładł nacisk na rozwój intelektualny duchowieństwa i jego misyjne posłania wśród wątpiących wiernych oraz rozwój sieci parafialnej zwłaszcza w Zagłębiu Dąbrowskim.

Dziekanami dekanatu zawierciańskiego byli: ks. Franciszek Zientara (1910-1938), ks. Bolesław Wajzler (1938-1941), ks. Władysław Frąckiewicz z Mrzygłodu (1941-1946), ks. Jan Kałuża z Myszkowa (1946-1952) i ks. Wacław Bogucki.(1952-1980) Pierwszy z nich zorganizował dekanat. Oprócz działalności duszpasterskiej aktywnie uczestniczył w życiu oświatowo-kulturalnym, dobroczynnym i spółdzielczym Zawiercia. O jego zasługach i autorytecie w lokalnym Kościele może świadczyć ceremonia pogrzebowa w 1938 roku, w której wzięło udział ponad 100 księży i ok. 10 tys. parafian, a prowadził ją bp T. Kubina⁹. Kolejny Dziekan sprawował swoją funkcję zaledwie trzy lata, gdyż po aresztowaniu przez hitlerowców zginął śmiercią męczeńską w Auschwitz - Birkenau. Ks. Władysław Frąckiewicz z Mrzygłodu został mianowany dziekanem w 1941 roku -i jak podkreśla Autor - niewiele jest informacji o jego posłudze (jedna wizytacja i zapisy w księgach metrykalnych), którą zakończył w 1946 roku. Podobnie nie pozostało wiele materiałów archiwalnych z kadencji dziekana ks. Jana Kałuży z Myszkowa, ale tutaj wymienia Autor konferencje dekanalne z 1947 roku i omawia ich tematykę zwracając uwagę na odważną postawę Dziekana wobec „nowej władzy” i sprzeciwianie się m.in. święceniu sztandarów partyjnych w Kościołach dekanatu

---

⁹ <https://www.niedziela.pl/arttykul/106688/nd/Pierwszy-proboszcz-Zawiercia-%E2%80%93-ks> [dostęp 28.12.2020]

zawierciańskiego. Problem działalności proboszczów omówiono chronologicznie i zwrócono uwagę na nieporozumienia pomiędzy duchowieństwem, a wiernymi oraz w gronie samych duchownych, a także problemy życia codziennego duszpasterzy parafii. W kolejnych punktach podjęto próbę charakterystyki działalności wikariuszy. Mimo problemu wciąż niedostatecznej liczby duchowieństwa w diecezji częstochowskiej - Autor podkreślił - iż dochowano się nowego pokolenia kapłanów dobrze wykształconych i przygotowanych do pracy w trudnym środowisku robotniczym.

„*Na przestrzeni niecałego półwiecza obraz kapłana w dekanacie zawierciańskim zmienił się kilka razy, od wizerunku carskiego urzędnika poprzez społecznika, nauczyciela, działacza kultury, aż do roli męczennika*”. Dodałabym jeszcze, iż można wyróżnić księży patriotów i księży niezłomnych.

W rozdziale III zamierzono omówić ***Działalność religijną w dekanacie zawierciańskim w latach 1910-1956***. Jednak jak zauważył sam Autor nie do końca udało mu się oddzielić treści od rozdziału IV ***Życie dekanatu zawierciańskiego na niwie społecznej w latach 1910-1945***. Proponuję, by przy przygotowaniu pracy do druku dokonać jednoznacznego podziału. Wydaje się, iż w rozdziale III należy zamieścić jeszcze ruch śpiewaczy czyli chóry parafialne prowadzone przy parafiach. Podkreślić natomiast trzeba podział pomiędzy działalnością stowarzyszeń parafialnych od religijnej działalności zgromadzeń zakonnych, takich jak *Zgromadzenia Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi*, *Honoratek* i *Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP Niepokalanie Poczętej*. Mimo trudnego środowiska ludności robotniczej program Kościoła powszechnego i praca duszpasterska w poszczególnych parafiach i dekanacie zawierciańskim zaowocowała w okresie międzywojennym dynamicznym i upowszechnionym ruchem stowarzyszeniowym wśród wiernych. Świadczy o tym zorganizowanie w dekanacie najlepiej i najaktywniej rozwijającej się Akcji Katolickiej w diecezji częstochowskiej. Na szczególną uwagę zasługuje założone przez bp. T. Kubinę *Stowarzyszenie Wychodźców Polskich*, za które odpowiedzialny był w dekanacie zawierciańskim ks. Aleksander Witczak z Włodowic. Ten rozdział może także być chronologicznie zamknięty rokiem 1939, gdyż faktycznie wybuch II wojny światowej zamknął okres prężnej działalności stowarzyszeń kościelnych i po wojnie do 1989 roku już nie udało się wrócić do tej formy aktywności duszpasterskiej.

Natomiast w rozdziale IV ***Życie dekanatu zawierciańskiego na niwie społecznej w latach 1910-1945***. cezura czasowa powinna być przesunięta do 1956 roku. Potwierdza to tytuł i treść w podpunktach: 4.2.2. *Działalność edukacyjna Kościoła jest przedstawiona do 1956*

roku; 4.7.1.4. *Działalność Liry po 1945 roku*; 4.8.2 *Postawa ludności wobec działań Kościoła w latach 1945-1956*.

Ciekawie przedstawiono różne formy zaangażowania duchowieństwa katolickiego i działalności społecznej na rzecz ludności Ziemi Zawierciańskiej bez względu na ich wyznanie. Ks. Paweł Chęciński zajmował się leczeniem - jak pisze Autor – jako „*lekarz-znachor*”. Podczas klęsk elementarnych nawiedzających dekanat zawierciański (zaraza „jaszczur”, tyfus itp.) pomagali mieszkańcom nawet przedstawiciele kwaków z Filadelfii oraz Amerykański Czerwony Krzyż. Pan mgr Damian Domżański zauważył także, że społeczność wyznania mojżeszowego wysyłała delegacje witające Biskupa podczas wizytacji parafii.

Rozdział piąty to *Porównanie dekanatu zawierciańskiego z dekanatami ościennymi*. Autor zadał sobie trud i w ostatnim rozdziale dokonał porównania dekanatu zawierciańskiego z otaczającymi go sześcioma dekanatami: lelowskim, olkuskim, sączowskim siewierskim, żareckim i dąbrowskim. Pomimo, że dekanat zawierciański był największy, gdyż obejmował aż 15 parafii to jednak dzięki sprawnemu i nowatorskiemu zarządzaniu zwłaszcza przez ks. Franciszka Zientarę rozwiął się najlepiej. Erygowanie dekanatu zawierciańskiego wbrew przyjętym zasadom okazał się bardzo udanym eksperymentem.

Autor podkreślił, że „*dekanat zawierciański stał się drugim po Częstochowie ośrodkiem katolicyzmu w diecezji [...]*”.

Podkreślić należy szczególnie wysiłek heurystyczny Autora. Widoczna jest wnikliwa kwerenda archiwalna, przeprowadzona aż w 7 archiwach państwowych od centralnych (AGAD i AAN) po państwowe (Częstochowa, Radom, Katowice, Łódź, Kraków) oraz kościelne: diecezjalne (Archiwum Archidiecezjalne im. W. Patykiewicza w Częstochowie, Archiwum Diecezjalne w Kielcach, Archiwum Diecezji Sosnowieckiej oraz Archiwum Kapituły Krakowskiej, Archiwum Generalne Zgromadzenie Małych Sióstr Niepokalanego Serca Maryi w Częstochowie), archiwa parafialne (Bazyliki Mniejszej w Zawierciu, Chruszczobrodzie, Kromołowie, Łazach, Porębie) zakładowe z przedpola archiwalnego (Archiwum Szkoły Podstawowej nr 1 i nr 2 w Zawierciu oraz Sądu Rejonowego w Zawierciu), po regionalne (Archiwum Hufca Harcerskiego Ziemi Zawierciańskiej, Izby Muzealnej w Zawierciu przy Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej, Muzeum Sztuki Cmentarnej – Stary Cmentarz Żydowski we Wrocławiu), a nawet zagraniczne (Ferenc Nadasdy Museum, strony internetowe familysearch – Genealogical Society Salt Lake City). Autor uwzględnił także archiwa prywatne czyli spuścizny Marii Markiewicz, i Marii Będkowskiej z d. Ludwik.

Źródła drukowane wykorzystane w dysertacji to 31 pozycji (ss. 240-242) są trafnym wyborem i uzupełnione zostały - co rzadkie - o cztery źródła inskrypcyjne. Imponującą jest także kwerenda przeprowadzona w czasopiśmie (poz. 70, ss. 258-261). Przedstawiono i wykorzystano niemal pełną bibliografię: opracowań, artykułów i przyczynków (257 pozycji – ss. 243-258) oraz powołanie się na wybrane strony internetowe podkreśla dojrzałość naukową Autora i opanowanie warsztatu naukowego historyka i archiwisty.

Dołączone aneksy i ilustracje uzupełniają narracyjną część pracy i egzemplifikują wiele wątków zaprezentowanych w dysertacji. Stanowią także potwierdzenie wnikliwej kwerendy Autora. Brakuje tylko ich spisu, co niewątpliwie zostanie uzupełnione.

Pan mgr Damian Domżański podjął zatem trud przedstawienia syntezy nie opracowanego dotąd całościowo w polskiej i regionalnej historiografii wątku – co warto raz jeszcze podkreślić - i wywiązał się z założonego zadania w sposób właściwy. Istotne jest także widoczne w toku narracji zainteresowanie realizowanym tematem. Nie ustrzegł się jednakże Autor pewnych usterek, o których także wspomniałam. Może warto dodać w wersji do druku indeks osobowy. Pozostałe, drobne usterki adiustacyjne, etc., zaznaczono w maszynopisie recenzowanej pracy.

Prócz wymienionych, niewielkich zresztą niedostatków, dysertację uznać należy za bardzo udaną i rzetelnie przygotowaną oraz przemyślaną. Przedstawiona dysertacja wypełnia historiograficzną lukę. Powstała ona w oparciu o rozległą kwerendę archiwalno – biblioteczną, napisana została ładnym i przystępnym językiem. Wykorzystano bardzo różnorodne źródła historyczne, poczynając od archiwalnych zespołów aktowych, poprzez publikowane źródła narracyjne, wizualne oraz strony internetowe. Lektura całości przekonuje, iż Autor dobrze wywiązał się z podjętego zamierzenia, łącząc profesjonalizm badawczy i naukowe standardy warsztatowe z właściwą formą prezentacji.

Podsumowując stwierdzić wypada, iż z całą pewnością praca spełnia wymogi opracowań naukowych na właściwym poziomie intelektualnym oraz warsztatowym.

W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Pana mgr. Damiana Domżańskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Częstochowa, dnia 28.12.2019 r.

dr hab. Julia Dziwoki, prof. UJD

Źródła drukowane wykorzystane w dysertacji to 31 pozycji (ss. 240-242) są trafnym wyborem i uzupełnione zostały - co rzadkie - o cztery źródła inskrypcyjne. Imponującą jest także kwerenda przeprowadzona w czasopismach (poz. 70, ss. 258-261). Przedstawiono i wykorzystano niemal pełną bibliografię: opracowań, artykułów i przyczynków (257 pozycji – ss. 243-258) oraz powołanie się na wybrane strony internetowe podkreśla dojrzałość naukową Autora i opanowanie warsztatu naukowego historyka i archiwisty.

Dołączone aneksy i ilustracje uzupełniają narracyjną część pracy i egzemplifikują wiele wątków zaprezentowanych w dysertacji. Stanowią także potwierdzenie wnikliwej kwerendy Autora. Brakuje tylko ich spisu, co niewątpliwie zostanie uzupełnione.

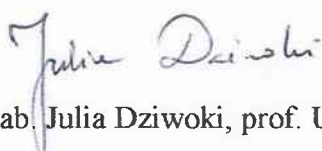
Pan mgr Damian Domżański podjął zatem trud przedstawienia syntezy nie opracowanego dotąd całościowo w polskiej i regionalnej historiografii wątku – co warto raz jeszcze podkreślić - i wywiązał się z założonego zadania w sposób właściwy. Istotne jest także widoczne w toku narracji zainteresowanie realizowanym tematem. Nie ustrzegł się jednakże Autor pewnych usterek, o których także wspomniałam. Może warto dodać w wersji do druku indeks osobowy. Pozostałe, drobne usterki adiustacyjne, etc., zaznaczono w maszynopisie recenzowanej pracy.

Prócz wymienionych, niewielkich zresztą niedostatków, dysertację uznać należy za bardzo udaną i rzetelnie przygotowaną oraz przemyślaną. Przedstawiona dysertacja wypełnia historiograficzną lukę. Powstała ona w oparciu o rozległą kwerendę archiwalno – biblioteczną, napisana została ładnym i przystępnym językiem. Wykorzystano bardzo różnorodne źródła historyczne, poczynając od archiwalnych zespołów aktowych, poprzez publikowane źródła narracyjne, wizualne oraz strony internetowe. Lektura całości przekonuje, iż Autor dobrze wywiązał się z podjętego zamierzenia, łącząc profesjonalizm badawczy i naukowe standardy warsztatowe z właściwą formą prezentacji.

Podsumowując stwierdzić należy, iż z całą pewnością praca spełnia warunki określone w art. 13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz kandydat wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej *Historia* oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z tym wnoszę o dopuszczenie Pana mgr. Damiana Domżańskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Częstochowa, dnia 28.12.2019 r.

dr hab. Julia Dziwoki, prof. UJD